

Andrzej Koziół

**O malowidłach freskowych
w dawnym probostwie Cystersów w
Cieplicach i o tym, dlaczego są takie
wyjątkowe**

**Jelenia Góra-Cieplice
Śląskie Zdrój, dawne
probostwo
Cystersów, obecnie
Muzeum
Przyrodnicze**

Na początku 2011 roku w części budynku dawnego probostwa Cystersów w Cieplicach zostały odsłonięte spod warstwy tynku fragmenty barokowych malowideł.

Wykonane w maju 2011 roku badania stratygraficzne oraz zakończone w listopadzie 2012 roku kompleksowe prace nad odsłonięciem oraz konserwacją i częściową rekonstrukcją malowideł pozwoliły na uzyskanie pełnego obrazu zdobiących wnętrza probostwa polichromii.

**Odświeżanie i
konserwacja
malowideł
freskowych, 2012
rok, dawne
probostwo
Cystersów, Cieplice.**

Wówczas to okazało się, że odkryta w Cieplicach dekoracja freskowa to największy zachowany zespół barokowych malowideł z XVII wieku w budynkach klasztornych na Śląsku.

Dekorację freskową w północnej części budynku dawnego probostwa Cystersów w Cieplicach tworzy prawie 90 figuralnych i heraldycznych przedstawień. Składa się z ona z kilku wątków tematycznych, które na ogół są związane z poszczególnymi salami budynku dawnego probostwa.

W pomieszczeniach, do których prowadziły trzy wejścia do budynku – jedno od dziedzińca w zachodniej części korytarza i dwa od wschodniej strony – zostały namalowane przedstawienia heraldyczne i patronackie.

**Cieplice, dawne
probostwo
Cystersów,
parter,
zachodnie
skrzydło, widok
korytarza**

**Cieplice, dawne
probostwo
Cystersów,
parter, północne
skrzydło, widok
korytarza**

Cieplice, dawne probostwo Cystersów, parter, wschodnie skrzydło, widok dawnego korytarza

Na parterze na ścianach po obu stronach korytarza w skrzydle wschodnim, północnym i zachodnim oraz na południowej ścianie w sali w północno-wschodnim narożniku znajduje się 26 odsłoniętych przedstawień z legendy św. Bernarda z Clairvaux.

**Cieplice, dawne
probostwo
Cystersów,
parter,
zachodnie
skrzydło, widok
korytarza**

**Cieplice, dawne
probostwo
Cystersów,
parter, północne
skrzydło, widok
korytarza**

Na zachodniej ścianie tej samej sali, która mogła pełnić funkcję kapitułarza, wykonane zostało malowidło *Adoracja Marii jako Królowej Niebios przez męskie i żeńskie zakony benedyktyńskie i cysterskie*, na sklepieniu namalowane przedstawienie *Adoracja Trójcy Świętej przez świętych i męczenników*, a na ścianie północnej ponad oknami trzy malowidła o emblematycznym charakterze.

**Dekoracja
freskowa sali na
parterze w
północno-
wschodnim
narożniku, dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

***Adoracja Marii jako
Królowej Niebios
przez męskie i żeńskie
zakony
benedyktyńskie i
cysterskie, dawne
probostwo
Cystersów, Cieplice***

Adoracja Trójcy Świętej przez świętych i męczenników, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

**Dekoracja
freskowa sali na
parterze w
północno-
wschodnim
narożniku, dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

**W niewielkiej sali na parterze w
środkowej części północnego skrzydła
wykonanych zostało sześć owalnych
figuralnych przedstawień z
personifikacjami miesięcy: stycznia,
lutego, marca, czerwca, października
i listopada.**

Dekoracja freskowa sali na parterze w północnym skrzydle, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

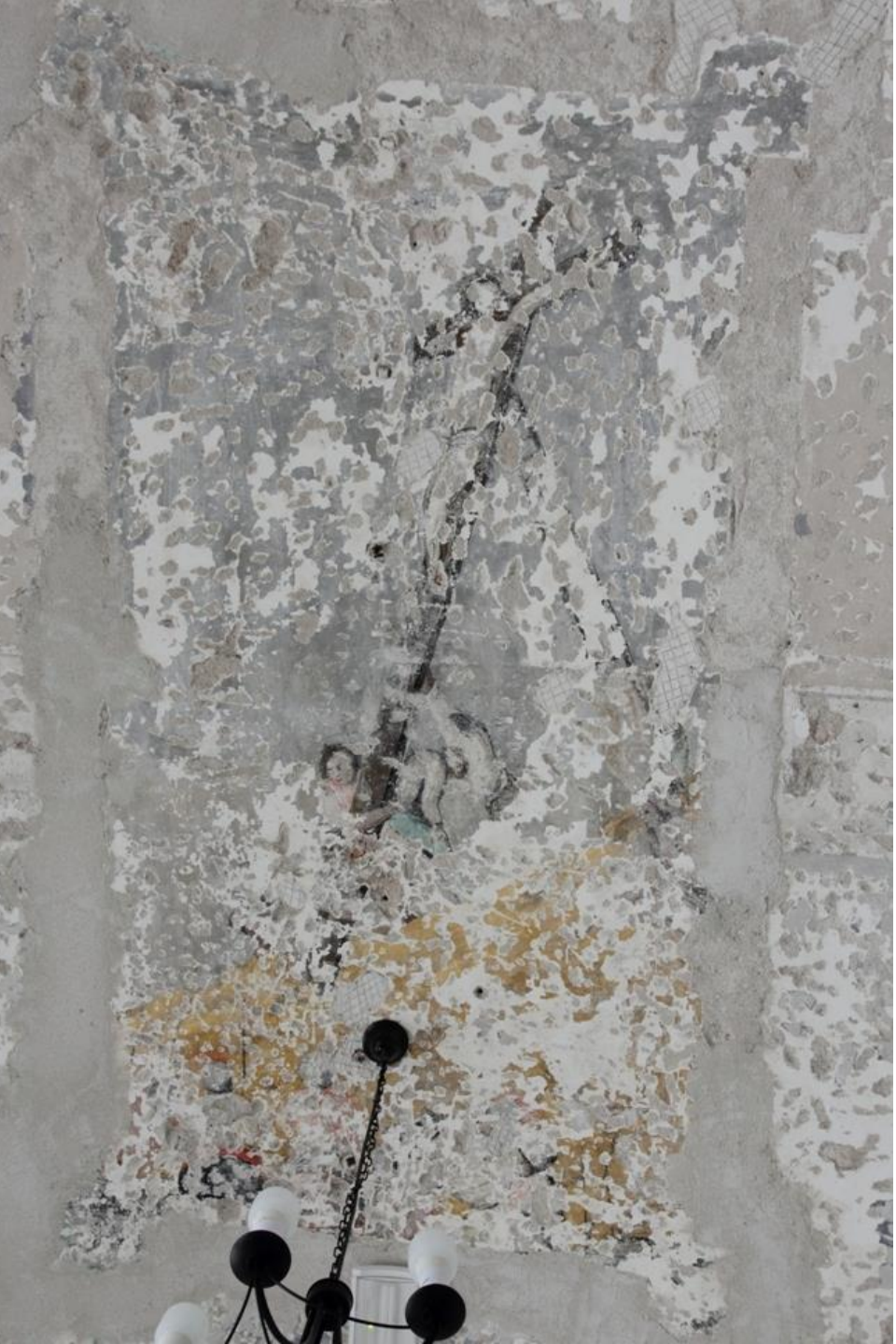
***Personifikacja
miesiąca lutego,
dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice***

W sali na parterze w północno-zachodnim narożniku, być może refektarzu, znalazło się na sklepieniu i ścianach tarczowych aż trzynaście malowideł freskowych o tylko częściowo możliwej do ustalenia tematyce.

**Dekoracja sali na
parterze w
północno-
zachodnim
narożniku,
dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

Podniesienie krzyża, sala na parterze w północno-zachodnim narożniku, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

Chrystologiczna wizja nieznannej świętej, sala na parterze w północno-zachodnim narożniku, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

Na piętrze w pomieszczeniu w północno-wschodnim narożniku, które najprawdopodobniej pełniło funkcję kaplicy, wykonany został cykl czterech malowideł ze scenami pasywnymi.

**Dekoracja
freskowa sali na
piętrze w
północno-
wschodnim
narożniku, dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

***Chrystus
odpoczywający w
grocie, probostwo
Cystersów,
Cieplice***

Przybicie do krzyża, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

W bogatej dekoracji freskowej w tzw. sali z balustradą, usytuowanej w środkowej części północnego skrzydła, dominują przedstawienia Trójcy Świętej. Dopełniają je sceny starotestamentowe połączone z przedstawieniami archaniołów, wizerunki św. Elżbiety i św. Jadwigi oraz – znajdujące się niegdyś w osobnym pomieszczeniu – malowidła *Jezus jako Zbawiciel Świata i Pogromca Szatana* oraz *Trójca Stworzona i Czternastu Świętych Wspomożycieli*.

**Dekoracja
freskowa tzw. Sali
z balustradą na
piętrze, dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

Trójca Święta, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

Dekoracja freskowa tzw. Sali z balustradą na piętrze, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

**Dekoracja
freskowa tzw. Sali
z balustradą na
piętrze, dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

Równie bogatą dekorację freskową otrzymała sala na piętrze w północno-zachodnim narożniku, która mogła pełnić funkcję biblioteki. Zdobí ją jedenaście figuralnych przedstawień odnoszących się do tematyki kosmologicznej i chrystologicznej oraz ukazujących pojedyncze przedstawienia archaniołów.

**Dekoracja sali na
piętrze w
północno-
zachodnim
narożniku, dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

**Słońce, sala na piętrze w północno-
zachodnim narożniku, dawne probostwo
Cystersów, Cieplice**

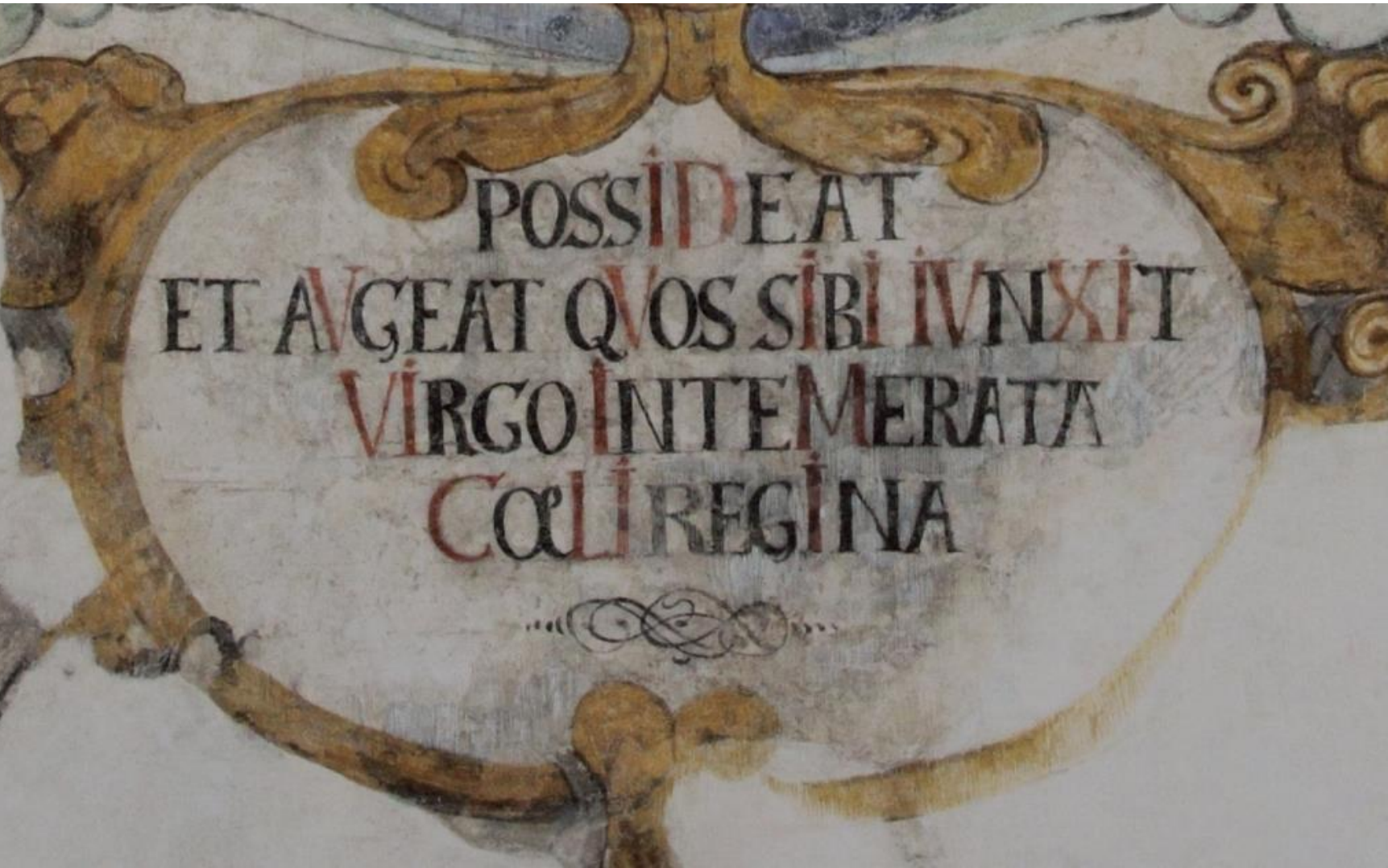

Dzieciątko Jezus leżące na białych różach z Arma Christi, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

*Archanioł Rafał,
dawne probostwo
Cystersów,
Cieplice*

Zapisana w formie chronostychu w aż trzech inskrypcjach umieszczonych w trzech różnych pomieszczeniach w budynku probostwa data 1689 nie pozostawia wątpliwości, co do roku zakończenia prac nad malowidłami.

Inskrypcja z
zapisaną w formie
chronostychu datą
1689, dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice

Najprawdopodobniej rozpoczęły się one wkrótce po tym, jak sfinalizowana została przebudowa budynku probostwa po zniszczeniach spowodowanych przez pożar w 1671 roku. W swych zasadniczych zrębach trwała ona do 1684 roku, bowiem taka właśnie data widnieje na jednym z dwóch barokowych portali w zewnętrznym murze skrzydła wschodniego.

**Portal we wschodnim skrzydle, 1684,
Jelenia Góra-Cieplice Śląskie Zdrój,
dawne probostwo Cystersów**

**Fundatorem barokowej przebudowy
budynku dawnego probostwa w
Cieplicach i jego malarskiej
dekoracji był ówczesny opat
klasztoru Cystersów w Krzeszowie,
Bernhard Rosa.**

**Michael Willmann, *Portret opata
Bernharda Rosy*, 1678, klasztor
Benedyktynek, Krzeszów**

**Wykonanie malowideł zlecił on nie
znakomitemu śląskiemu malarzowi,
Michaelowi Willmannowi, lecz
prezentującemu o wiele niższy poziom
artystyczny, nieznanemu nazwiska i imienia
malarzowi z czeskiego miasteczka Vrchlabí,
który w tamtym czasie współpracował z
krzeszowskim opactwem.**

Z zapisów w zachowanej księdze rachunkowej opactwa Cystersów w Krzeszowie wynika bowiem, że w latach 1687–1688 „Maler von Hoheneibe” razem ze swoim synem przepracowali około 34 tygodni w ciepłych miesiącach, a więc dokładnie w sezonie wykonywania dekoracji freskowych.

Opat Rosa dostarczył twórcom dekoracji także graficznych wzorców, według których wykonana została zdecydowana większość cieplickich malowideł. Były to przede wszystkim ilustracje z opublikowanego w 1653 roku żywota św. Bernarda z Clairvaux, brewiarza *Officia propria* (1688) i kalwaryjskiego modlitewnika *Schmerzhafter Lieb= und Kreutz=Weeg* (1682).

Dabit percipienti se maxillam . Thren. 3.

*Patientia S. BERNARDI, et affectus eius
ad omnes Regulares Ordines.*

KRAJOWY
PLAN
ODBUDOWY

Rzeczpospolita
Polska

Sfinansowane przez
Unię Europejską
NextGenerationEU

**Jacob Neeffs wg Philipa Fruytiersa,
Św. Bernard z Clairvaux zostaje
spoliczkowany przez augustiańskiego
zakonnika, [w:] Sancti Bernardi Melliflui
Doctoris Ecclesiae Pulcherrima et
Exemplaris Vitae, Antverpiae 1653**

**Malarz z Vrchlabi,
Św. Bernard z Clairvaux
zostaje spoliczkowany
przez augustiańskiego
zakonnika, 1687–1689,
dawne probostwo
Cystersów, Cieplice**

Dabit percussenti se maxillam. Thren. 3.

Patentia S. BERNARDI, et affectus eius ad omnes Regulares Ordines.

KRAJOWY
PLAN
ODBUDOWY

Rzeczpospolita
Polska

Sfinansowane przez
Unię Europejską
NextGenerationEU

**Georg Wolfgang wg Michaela
Willmanna, Przybicie do krzyża, [w:]
Schmerzhafter / Lieb und / Kreutz-
Weeg..., Glatz 1682**

Przybicie do krzyża, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

Michael Wilman Wratylav: del. 27

G: And: Wolfgang sc:

Johann Jacob von Sandrart, *Siedmiu Archaniołów*, miedzioryt, [w:] *Officia propria...*, Glacii 1688; Biblioteka Uniwersytecka, Wrocław

SEPTEM SPIRITUS QUI IN CONSPPECTU THRONI
EIVS SUNT. Apoc. i. 5.

*Archanioł Rafał,
dawne probostwo
Cystersów,
Cieplice*

Theodor Matham wg Joachima von Sandrarta, *Personifikacja miesiąca lutego*, 1645, miedzioryt

FEBRVARIVS.

En, fervent calidæ, gelidis sub Piscibus, ollæ.
Et dapibus gaudet foeta culina suis.
Cruâ iacent passim laxis obsonia mensis.
Materies laudis quanta, Magire, tuæ est.

Qui Curios simulant, iam Bacchanalia vivunt.
Et Stigio vultu dissimulatur homo.
Vera loquar: quisquis ficto sub Dæmone prodis
Stultitiam, multum Dæmonis intus habes.

*Personifikacja
miesiąca lutego,
dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice*

FEBRVARIVS.

En, fervent calidæ, gelidis sub Plcibus, ollæ.
Et dapibus gaudet foeta culina suis.
Cruâ iacent passim laxis obsonia mensis.
Materies laudis quanta, Magire, tuæ est.

Isachimus Sandrart Pinxit.

Qui Curios simulant, iam Bacchanalia vivunt.
Et Stigio vultu dissimulatur homo.
Vera loquar: quisquis ficto sub Dæmone produs
Stultitiam, multum Dæmonis intus habes.

G. Natham sculpsit.

Barokowe budynki śląskich klasztorów cysterskich w Krzeszowie, Trzebnicy, Rudach Wielkich i Jemielnicy pozbawione są w ogóle malowideł freskowych we wnętrzach. W istniejącym skrzydle klasztoru Cystersów w Kamieńcu Ząbkowickim zachował się tylko jeden plafon z wedytami dolnośląskich klasztorów cysterskich oraz kościoła w Bardzie.

***Herb klasztoru
Cystersów w
Kamieńcu z
widokami innych
dolnośląskich
klasztorów
cysterskich, dawny
klasztor Cystersów,
Kamieniec
Ząbkowicki***

**W nowym budynku barokowego klasztoru
Cystersów w Henrykowie, wznoszonym
niemalże równocześnie z przebudową
cieplickiego probostwa, dekoracja freskowa
wykonana została tylko w dwóch
pomieszczeniach: reprezentacyjnej Sali Książęcej
(zwanej obecnie Purpurową) na piętrze oraz w
sali apartamentów opata na parterze.**

**Carl Dankwart,
dekoracja
freskowa, pocz.
XVIII wieku, Sala
Książęca, dawny
klasztor Cystersów,
Henryków**

**Nieznany malarz,
dekoracja
freskowa, pocz.
XVIII wieku,
apartament opata,
dawny klasztor
Cystersów,
Henryków**

Nawet w najbogatszym śląskim opactwie cysterskim w Lubiążu malowidła freskowe w budynku klasztorным wykonano jedynie w czterech najważniejszych salach, a w Pałacu Opata tylko w sali jadalni oraz pokojach gościnnych na piętrze.

**Felix Anton
Scheffler, dekoracja
freskowa, 1733,
refektarz, klasztor
Cystersów, Lubiąż**

**Michael Willmann,
dekoracja
freskowa, 1692-
1693, refektarz,
Pałac Opata, Lubiąż**

**Dlaczego więc w budynku probostwa
krzeszowskich cystersów w Cieplicach, które nie
mało nawet statusu klasztoru, lecz tylko
prepozytury, została wykonana tak bogata i
obejmująca wszystkie większe pomieszczenia i
korytarz dekoracja freskowa z najliczniejszym
zespołem malowanych przedstawień
dotyczących św. Bernarda w Środkowej
Europie?**

Wydaje się, że bezpośrednią przyczyną wykonania aż tak licznego zespołu malowideł we wnętrzach cieplickiego probostwa nie były względy religijne, lecz przede wszystkim propagandowe, w tle których stał spór pomiędzy klasztorem Cystersów w Krzeszowie a przedstawicielami rodu Schaffgotschów o prawo do własności cieplickiej prepozytury i związanych z nią okolicznych dóbr.

**Jelenia Góra-Cieplice
Śląskie Zdrój, dawne
probostwo
Cystersów, obecnie
Muzeum
Przyrodnicze**

Cystersów do Cieplic sprowadził Gotthard Schaffgotsch (Gotsche Schoff II) z Chojnika przekazując im w 1403 roku na własność folwark i część tej miejscowości, młyn w Malinniku i wieś Wojcieszycy.

Gdy jednak w okresie reformacji stan finansów krzeszowskiego klasztoru się katastrofalnie pogorszył, to Schaffgotschowie – od 1526 roku protestanci, kiedy to Ulrich von Schaffgotsch przyjął luterzańskie wyznanie – sytuację tę skwapliwie wykorzystali.

Choć byli skłócenii z cieplickimi zakonnikami, to jednak chętnie udzielali im pieniężnych pożyczek pod zastaw cysterskich dóbr w Cieplicach i okolicach, które następnie przekazywali w wieloletnie dzierżawy.

Po raz pierwszy miało to miejsce w 1571 roku, kiedy to cieplickie probostwo zostało oddane na 12 lat w zastaw Hansowi von Schaffgotschowi za sumę 10 000 talarów. Przejęte budynki cysterskiego probostwa zostały następnie przekazane w dzierżawę protestanckiemu pastrowi z Cieplic, Melchiorowi Tielschowi.

W 1585 roku prepozytura w Cieplicach została zastawiona na 12 lat Christophowi Gotschemu. Stało się tak, ponieważ w 1582 roku w cieplickim probostwie wybuchł pożar, który doszczętnie zniszczył zabudowania i krzeszowskie opactwo nie było w stanie wykupić zastawionych dóbr.

**Udało się to dopiero w 1598 roku
opatowi Casparowi II Ebertowi, ale już
w 1608 roku zadłużone na sumę aż
112 000 talarów krzeszowskie opactwo
było zmuszone ponownie oddać
cieplickie probostwo w dzierżawę na 4
lata.**

Ponieważ sytuacja finansowa krzeszowskich cystersów nie ulega poprawie, to cieplickie dobra ponownie zostały oddane w zastaw, a nowy opat Martin Clave był zmuszony podpisać 26 VII 1616 roku tzw. Transakcję, w której krzeszowskie opactwo dodatkowo przekazało w ręce Schaffgotschów prawo do sprawowania sądów na terenach cieplickich dóbr. Wojna trzydziestoletnia nie zmieniła tych relacji, co znalazło wyraz w podpisanej w 1664 roku tzw. Punktacji.

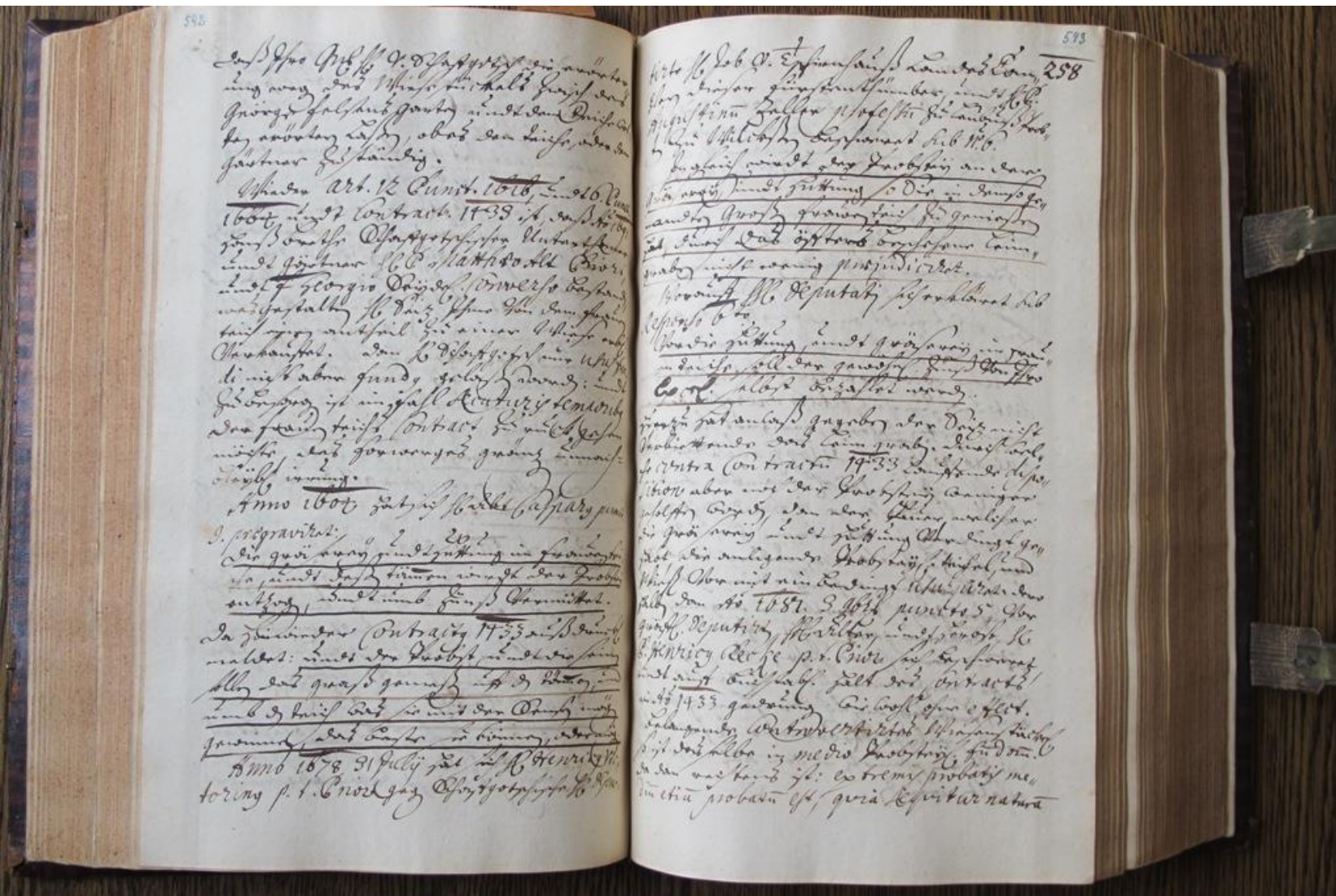
Dopiero za rządów opata Bernharda Rosy przystąpiono do rewizji niekorzystnych porozumień i restytucji dawnego stanu majątkowego i prawnego w cieplickich dobrach. W 1682 roku opatowi Rosie udało się podważyć prawomocność ustaleń z obu porozumień zawartych z Schaffgotschami.

J. Tscherning wg M.
Willmanna, *Tezy*
dedykowane
krzeszowskiemu opatowi
Bernhardowi Rosie, po
1678, miedzioryt,
klasztor Benedyktynek,
Krzeszów

**Starania te były kontynuowane przez
jego następcę, Dominicusa Geyera.
Sprzyjał im fakt, iż wpływowi
przedstawiciele rodu Schaffgotschów
przeszli na katolicyzm.**

Jednym z kluczowych elementów rozpoczętej przez krzeszowskich cystersów akcji było przygotowanie odpowiedniej dokumentacji, w której podważone zostały prawa Schaffgotschów do cysterskich dóbr w Cieplicach i okolicach, które uzyskali oni w porozumieniach z 1616 i 1664 roku. Dokumentacja ta została ujęta w jeden opasty tom nazwany *Codex Thermensis*.

Codex Thermensis, koniec XVII wieku, Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Pierwsza część tego dzieła zawiera odpisy wszystkich najważniejszych aktów prawnych potwierdzających cysterskie prawa własności dóbr i probostwa w Cieplicach. Natomiast w drugiej części zamieszczone zostały drobiazgowo opisy wszystkich majątków krzeszowskich cystersów w Cieplicach i okolicach opatrzone planograficznymi rysunkami.

**Nieznany
rysownik, *Plan
Cieplic*, koniec XVII
wieku, Archiwum
Państwowe we
Wrocławiu**

**Nieznany
rysownik, *Młyn i
sąsiednie
zabudowania w
Malinniku, koniec
XVII wieku,
Archiwum
Państwowe we
Wrocławiu***

**Nieznany
rysownik, *Stawy i
zabudowania na
północnym kraju
Cieplic*, koniec XVII
wieku, Archiwum
Państwowe we
Wrocławiu**

**Nieznany
rysownik,
*Posiadłość wójta w
Wojcieszycach,*
koniec XVII wieku,
Archiwum
Państwowe we
Wrocławiu**

Martin Leistritz, *Panorama Cieplic*, koniec XVII wieku, farby klejowe na płótnie, 104 x 308 cm, Muzeum Narodowe we Wrocławiu

**Martin Leistriz,
Panorama Cieplic,
koniec XVII
wieku, farby
klejowe na
płótnie, 104 x 308
cm, Muzeum
Narodowe we
Wrocławiu**

**Martin Leistriz,
Panorama Cieplic,
koniec XVII
wieku, farby
klejowe na
płótnie, 104 x 308
cm, Muzeum
Narodowe we
Wrocławiu**

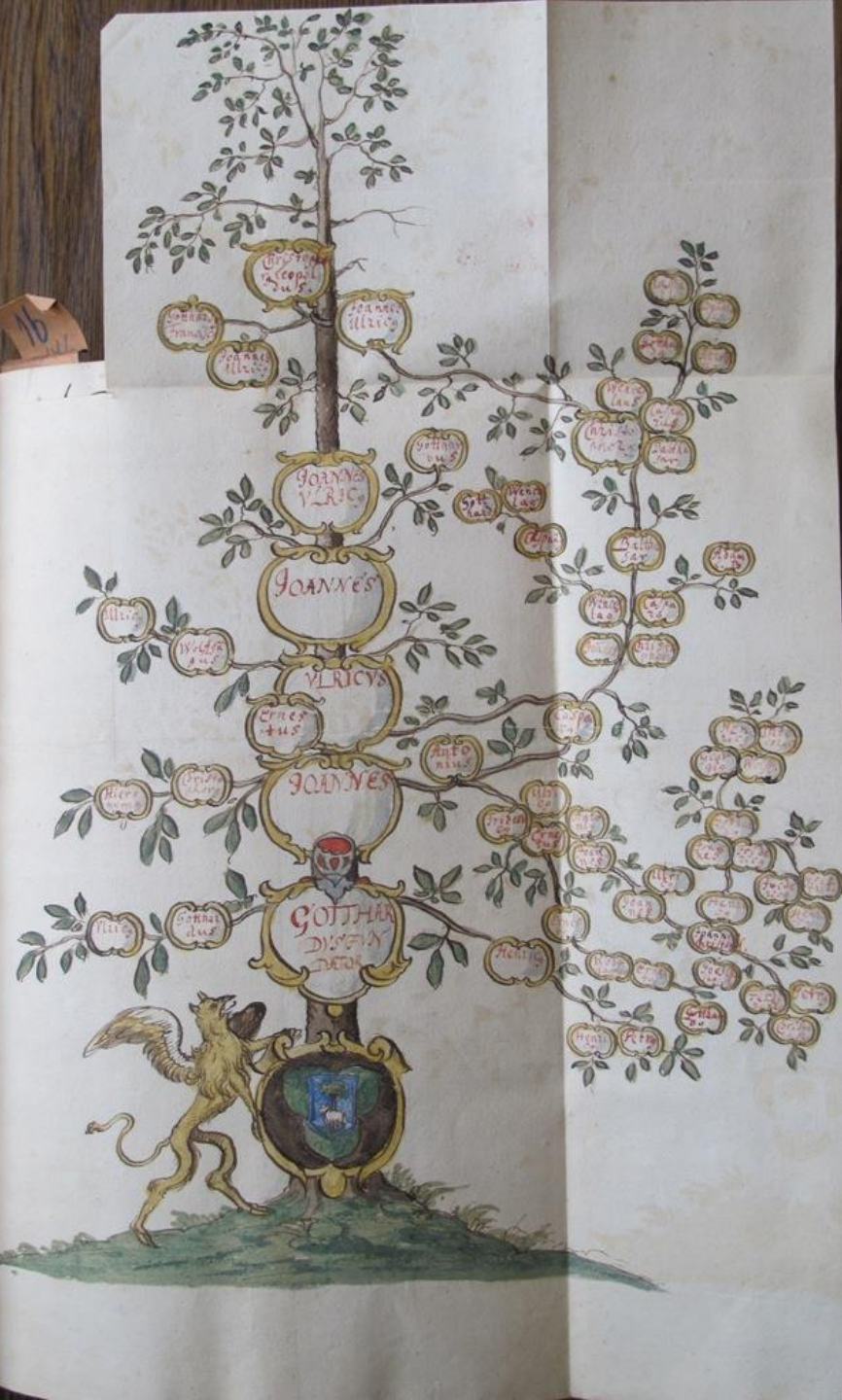

**Martin Leistriz,
Panorama Cieplic,
koniec XVII
wieku, farby
klejowe na
płótnie, 104 x 308
cm, Muzeum
Narodowe we
Wrocławiu**

Słowne opisy zostały dopełnione dodatkowymi ilustracjami. Jest wśród nich przedstawienie drzewa genealogicznego rodu Schaffgotschów rozpoczynające się od Gottharda, podpisanego jako *GOTTHARDVS FUNDATOR*, a kończące na sprzyjającym krzeszowskim cystersom *Christophie Leopoldzie*.

Nieznany rysownik, *Genealogia rodu Schaffgotschów*, [w:] *Codex Thermensis*, koniec XVII w., Archiwum Państwowe we Wrocławiu

**Poprzedza je ilustracja, zatytułowana
jako *Annmerckungen über die
Transaction. Ao. 1616. / und Punctuation.
Ao 1664.*, która nie pozostawia
wątpliwości, co do celu powstania
zbioru *Codex Thermensis*.**

Nieznany rysownik, ilustracja ukazująca symboliczne zniesienie ważności Transakcji z 1616 roku i Punktacji z 1664 roku, [w:] *Codex Thermensis*, Archiwum Państwowe we Wrocławiu

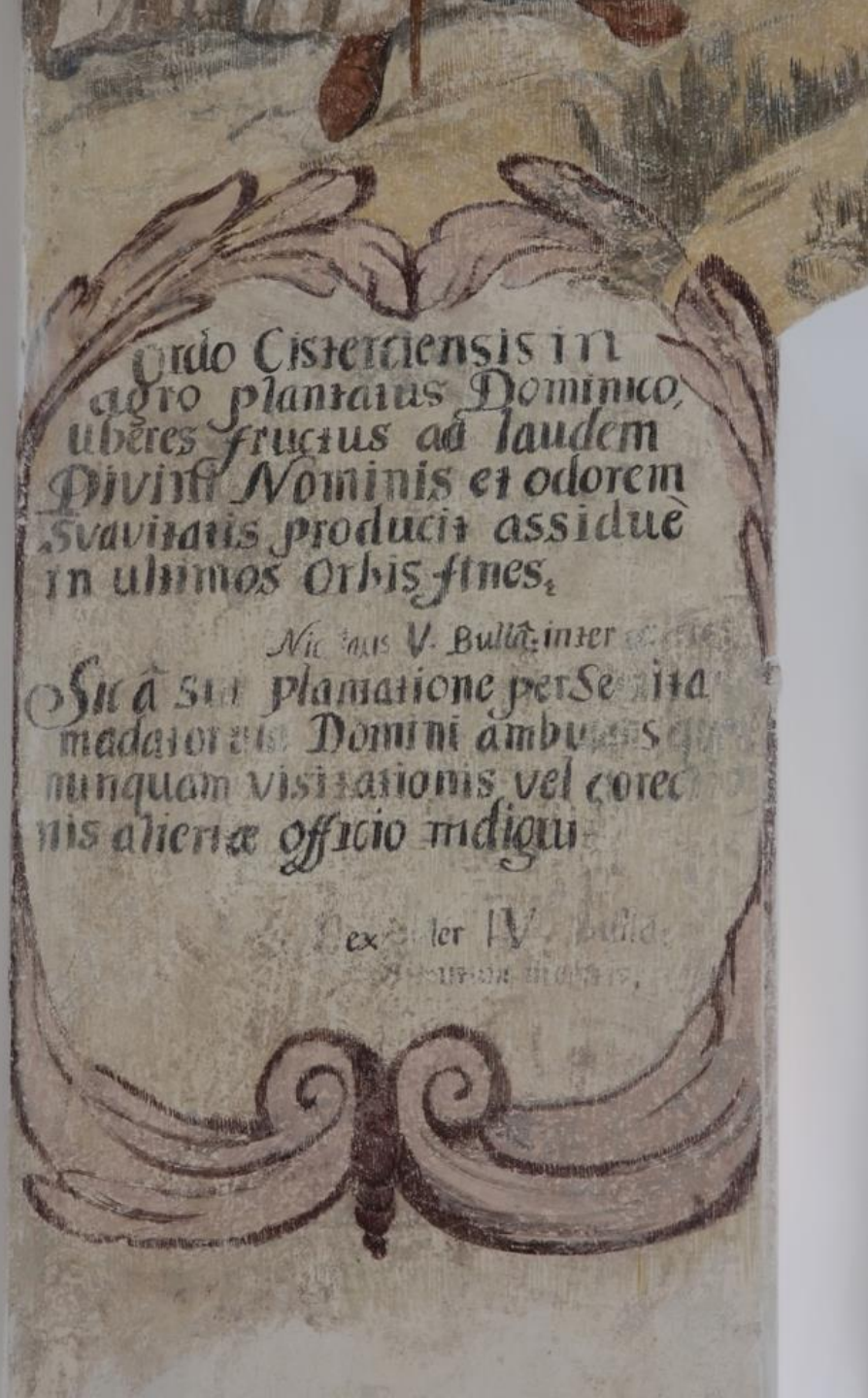
Nie ulega wątpliwości, że dekoracja freskowa miała mieć podobną wymowę. Świadczy o tym obecność przedstawień gloryfikujących zakon cystersów i krzeszowskie opactwo jako prawowitych właścicieli Cieplic.

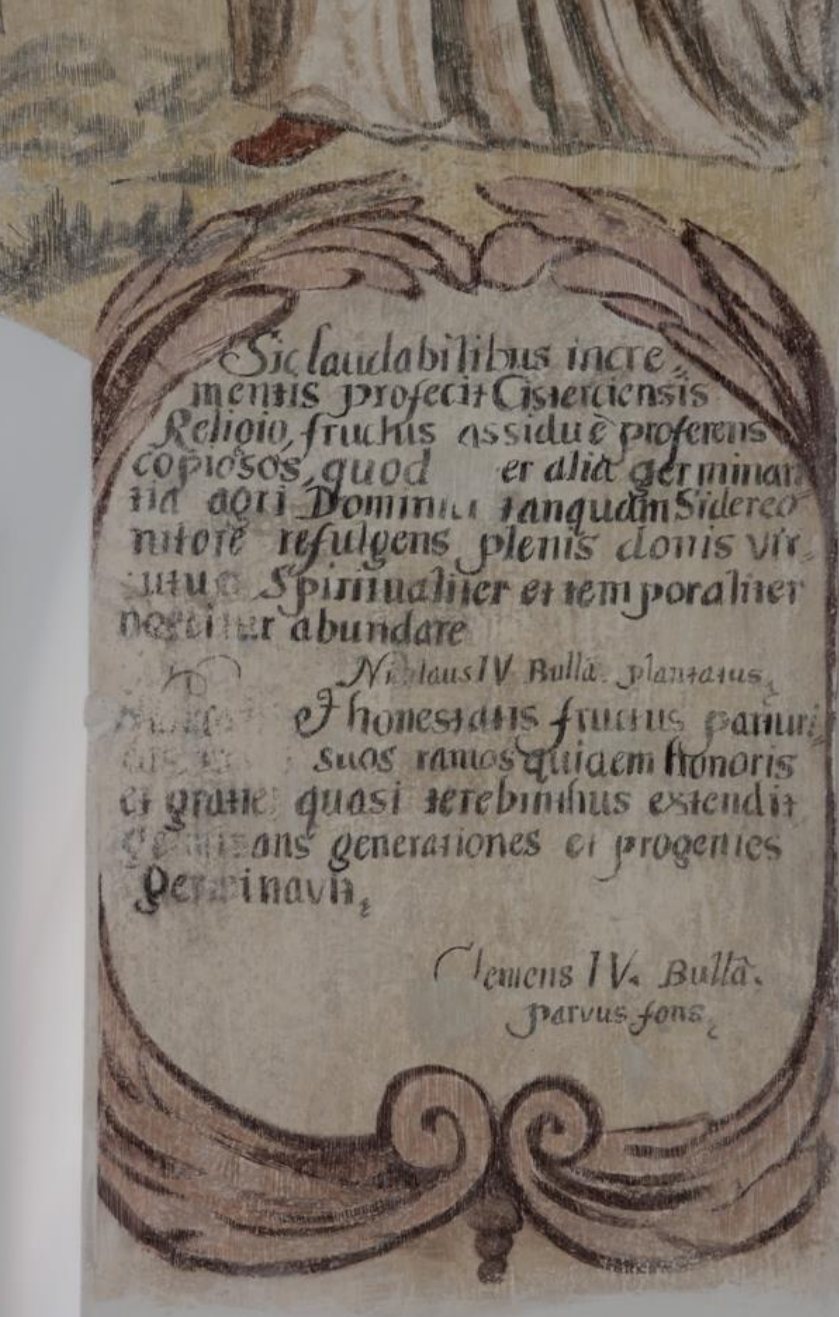
**Malarz z
Vrchlabi,
Apoteoza
zakonu
cystersów,
1687–1689,
dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

**Malarz z
Vrchlabi,
Apoteoza
zakonu
cystersów,
1687–1689,
dawne
probostwo
Cystersów,
Cieplice**

Malarz z Vrchlabi, Apoteoza zakonu cystersów, 1687–1689, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

Malarz z Vrchlabi, Apoteoza zakonu cystersów, 1687–1689, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

Po przeciwnej stronie budynku umieszczone zostały aż trzy malowidła freskowe o tematyce związanej z krzeszowskimi cystersami jako właścicielami probostwa w Cieplicach: herb opactwa Cystersów w Krzeszowie, scena dedykacyjna, na której przed Marią Dzieciątkiem przedstawiony został w pozie adoranta opat Rosa, oraz Maryjny herb cieplickiego probostwa.

**Malarz z Vrchlabi, *Herb opactwa
Cystersów w Krzeszowie, 1687–1689,*
dawne probostwo Cystersów,
Cieplice**

SOLEM athen Di mitorre Vt aq VII
Nee Vt fontter Vt Leo
fovet Pateme Vt Pastor

**Malarz z Vrchlabi,
scena fundacyjna
(?), 1687–1689,
dawne probostwo
Cystersów,
Cieplice**

**Nieznany grafik wg Michaela
Willmanna, *Scena dedykacyjna*, [w:]
Grüßauisches Josephbuch, Glaz 1694**

Malarz z Vrchlabi, *Herb cieplickiego probostwa*, 1687–1689, dawne probostwo Cystersów, Cieplice

Nie mniej istotną propagandową funkcję pełniły malowidła ukazujące sceny z legendy św. Bernarda z Clairvaux. Był on bowiem nie tylko wybitnym teologiem, mistykiem i opatem klasztoru w Clairvaux, lecz także jednym z najbardziej wpływowych ludzi w ówczesnej Europie, którego woli podporządkowywali się nawet koronowani władcy.

**Cieplice, dawne
probostwo
Cystersów,
parter,
zachodnie
skrzydło, widok
korytarza**

Można rzec, że osoba św. Bernarda z Clairvaux w cieplickiej dekoracji stała się swego rodzaju symbolem nadrzędnej pozycji zakonu cystersów wobec władzy świeckiej. Stąd też w cyklu malowideł znalazły się wszystkie kluczowe sceny ukazujące wyższość „miodoptynnego Doktora” nad światem świeckim oraz podporządkowanie się jego woli nawet przez koronowanych władców.

**Malarz z Vrchlabi,
Św. Leopold funduje
klasztor dla św.
Bernarda z Clairvaux,
1687–1689, dawne
probostwo
Cystersów, Cieplice**

**Malarz z Vrchlabi,
Św. Bernard z
Clairvaux apeluje o
podjęcie wyprawy
krzyżowej, 1687–
1689, dawne
probostwo
Cystersów, Cieplice**

**Malarz z Vrchlabi, Św.
Bernard z Clairvaux
nawraca księcia
Wilhelma Akwitańskiego,
1687–1689, dawne
probostwo Cystersów,
Cieplice**

**Malarz z Vrchlabi, Św.
Bernard z Clairvaux
nawraca księcia
Wilhelma Akwitańskiego,
1687–1689, dawne
probostwo Cystersów,
Cieplice**

Co ważne, wykonane w budynku probostwa malowidła freskowe nie były adresowane tylko do zakonników, lecz przede wszystkim do szerokiej rzeszy osób świeckich odwiedzających probostwo i mieszkających w tym miejscu. Cieplicka prepozytura pełniła bowiem rolę zarówno plebanii, jak i swego rodzaju domu uzdrowiskowego.

Jelenia Góra- Cieplice Śląskie Zdrój, dawne probostwo Cystersów, obecnie Muzeum Przyrodnicze

Bogaty zespół malowideł freskowych został stworzony dla krzeszowskich cystersów jako wizualna demonstracja ich uprzywilejowanej pozycji wobec świeckich możnowładców i legitymizacja ich praw do raz już przekazanej cystersom własności. Ta propagandowa funkcja cieplickiej dekoracji freskowej wyrażała się także w ogromnej liczbie malowideł, niespotykanej w innych cysterskich klasztorach na Śląsku.

Choć cieplickie malowidła zostały wykonane przez prowincjonalnego artystę ściśle według graficznych pierwowzorów, to jednak można je śmiało uznać za dzieło wyjątkowe na tle znanych nam dekoracji freskowych z 4 ćwierci XVII wieku na Śląsku.

W 1707 roku krzeszowski opat Dominicus Geyer zawarł z hrabią Johannem Antonem von Schaffgotschem układ, który definitywnie zakończył majątkowe spory i usankcjonował własność cystersów w Cieplicach. Nie wiemy w jakim stopniu podjęta przez zakonników akcja propagandowa, której częścią było powstanie dekoracji freskowej w budynku probostwa w Cieplic, przyczyniła się do tego sukcesu.

**Brat Herman, Opat *Dominicus Geyer* w
1703 roku, rysunek piórką w tuszu,
Archiwum Państwowe we Wrocławiu**

**To „propagandowe zaangażowanie”
cieplickich malowideł jednak sprawiło, że
gdy w 1812 roku nastąpiła sekularyzacja
dawnej prepozytury krzeszowskich
cystersów i przejęcie jej przez
Schaffgotschów, to dekoracja freskowa
została nasiekana i pokryta tynkiem.**

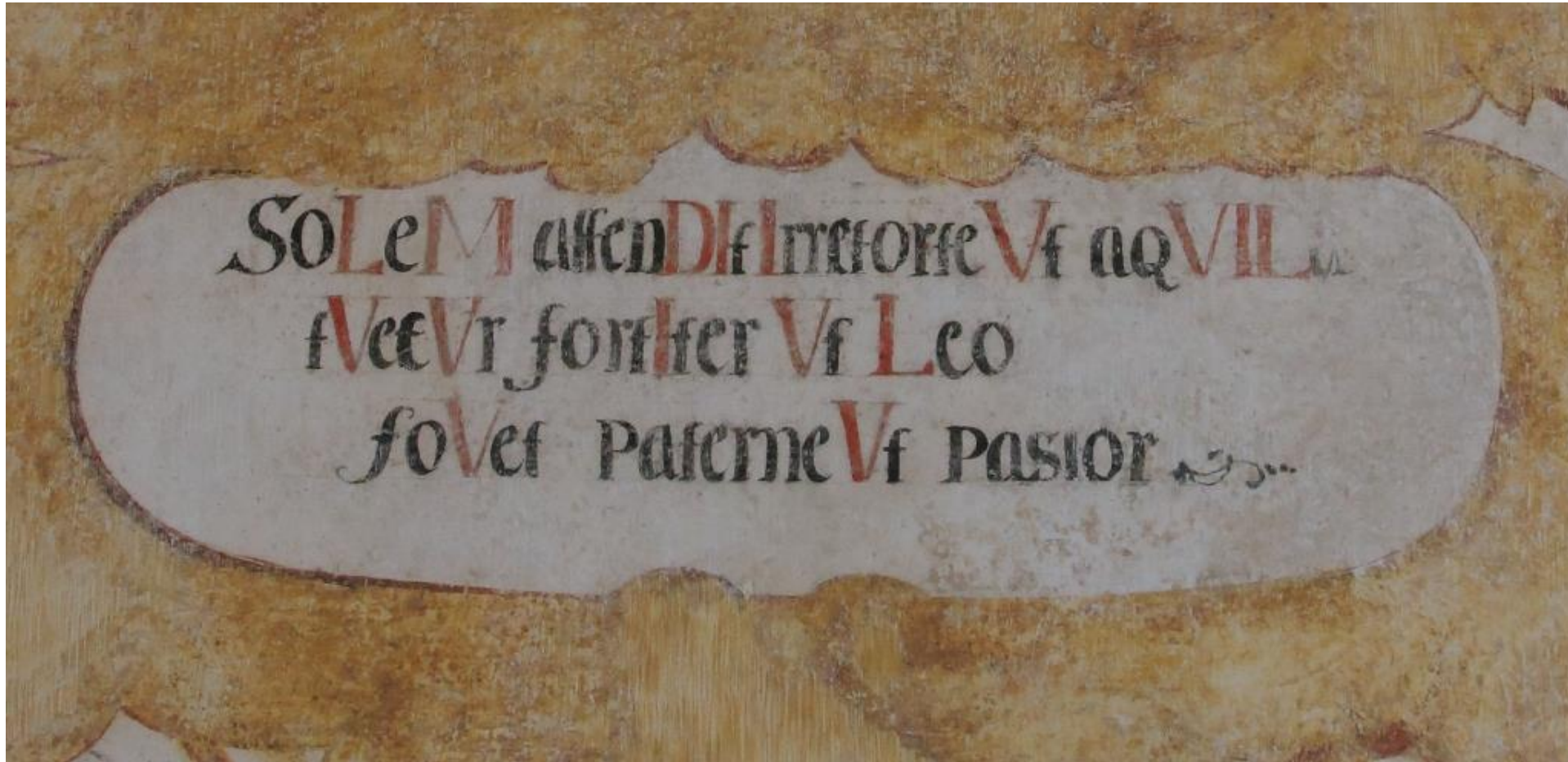
**Murarz przy pracy, ilustracja w:
A. Pozzo, *Perspectivae pictorum...*, Roma
1693-1700**

Paradoksalnie, działania te na dwa wieki zabezpieczyły barokowe malowidła przed zniszczeniami i dzisiaj, po ich odkryciu, odsłonięciu spod tynków i poddaniu konserwacji, na nowo głoszą one w budynku dawnej prepozytury w Cieplicach chwałę cystersów i krzeszowskiego opactwa.

**Malarz z Vrchlabi, *Herb opactwa
Cystersów w Krzeszowie z inskrypcją
sławiącą krzeszowskie opactwo,
1687–1689, dawne probostwo
Cystersów, Cieplice***

SOLEM athen Diemtorre Vt no VII
Nee Vt fontter Vt Leo
fovet Pateme Vt Pastor

**„Dąży do słońca prosto jak orzeł,
Broni odważnie jak lew,
Wspiera po ojcowsku jak pasterz.”**